

УДК 339. 732

Довгань Ж. М.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри банківського менеджменту і обліку Тернопільського національного економічного університету*

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО РУХУ КАПІТАЛУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті виокремлено основні етапи нарощування обсягів та темпів міжнародного руху капіталу в контексті впливу на національну банківську систему, досліджено динаміку та резидентність іноземного капіталу в українській банківській системі в контексті обґрунтування позитивних та негативних наслідків впливу іноземного капіталу на її фінансову стійкість.

Ключові слова: міжнародний рух капіталу, банківська система, іноземні інвестиції, фінансова стійкість.

В статье выделены основные этапы наращивания объемов и темпов международного движения капитала в контексте влияния на национальную банковскую систему, исследована динамика и резидентность иностранного капитала в украинской банковской системе в контексте обоснования позитивных и негативных последствий влияния иностранного капитала на ее финансовую устойчивость.

Ключевые слова: международное движение капитала, банковская система, иностранные инвестиции, финансовая устойчивость.

In the article the basic stages of increase of volumes and rates of international capital flow are selected in the context of influence on the national banking system, probed dynamics and residentnitsii of foreign capital in the Ukrainian banking system in the context of ground of positive and negative consequences of influencing of foreign capital on its financial firmness.

Keywords: international capital flow, banking system, foreign investments, financial firmness.

Постановка проблеми. Сьогодні міжнародний рух капіталу є одночасно одним із найбільших джерел фінансових ресурсів як для найбідніших, так і для високорозвинених країн та одним із найголовніших інструментів впливу на фінансово-економічний простір країни та особливо на банківську систему. Саме вона опосередковує будь-які фінансові операції та інтегрується в міжнародну фінансову спільноту завдяки збільшенню частки іноземного капіталу у власному капіталі банків. Міжнародний рух капіталів спричиняє залежність резидентів країни-отримувача від характеру

та спрямованості міжнародних фінансових потоків, що зумовлює можливість втрати резидентами ліквідності, платоспроможності або навіть призвести до банкрутства фактично лише під впливом зовнішньоекономічних чинників. Особливо гостро це питання постає, якщо мова йде про банківську систему країни, в якій комерційні банки є основними інструментами розподілу капіталу, в тому числі іноземного [1, с. 256].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на досить серйозну наукову розробленість даного питання та наявності великої кількості наукових праць, теоретичне підґрунтя дослідження вказаної проблеми ще не є сформованим остаточно. Різні аспекти проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи досліджували такі зарубіжні вчені, як: Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл, Р. Л. Міллер, П. С. Роуз, Дж. К. Ван Хорн, Л. П. Бєлих, В. В. Іванов, Ю. С. Масленченкова, Г. С. Панова, Л. С. Сахарова, О. Б. Ширінська, Г. Г. Фетисов. Серед представників української економічної науки суттєвими є наукові здобутки таких дослідників: О. Д. Вовчак, В. В. Вітлінського, О. Д. Заруби, Л. А. Ключко А. М. Мороза, М. І. Савлука, Н. М. Шелудько. В той же час, незважаючи на отримані результати, накопичений досвід та підвищення актуальності досліджуваної проблеми в умовах світової фінансової кризи, невирішеною остаточно залишаються низка теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних із формалізацією впливу міжнародного руху капіталу на фінансову стійкість національних банківських систем.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є виокремлення основних етапів нарощування обсягів та темпів міжнародного руху капіталу в контексті впливу на національні банківські системи, дослідження динаміки та резидентності іноземного капіталу в українській банківській системі в контексті обґрунтування позитивних та негативних наслідків впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що нарощування обсягів та темпів міжнародного руху капіталу відбувалося стрибкоподібно, а тому в можна виділити такі етапи:

I етап (з кінця XVII ст. до кінця XIX ст.) – на цьому етапі відбувалися лише перші спроби вивозу капіталу, що, як правило, супроводжувалося переміщенням його власника до інших територій (найчастіше це вивіз фінансових ресурсів із країн-метрополій до колоній). Ці процеси мали випадковий, часто спонтанний характер, тому їх не можна вважати повноцінним транскордонним рухом капіталів у сучасному розумінні;

II етап (початок XX ст. – середина XX ст.) – це етап, в якому з'явилися більш традиційні принципи переміщенні фінансових ресурсів. У зв'язку із поступовим розвитком капіталізму та ринкових відносин, рух капіталу став цілеспрямованим, систематичним, характерним та типовим процесом. При цьому рух фінансових ресурсів вже не обмежувався лише розвиненими країнами, він вперше охопив і країни, що розвиваються. Варто

також зазначити, що в цей період відбувається зародження сучасних міжнародних фінансово-кредитних установ, що стали осередками організації сучасних міжнародних фінансових потоків;

III етап (50-60 рр. XX ст. – початок XXI ст.) – це етап створення сучасного вигляду міжнародного руху капіталу, він постає як необхідний та глобальний процес. Вивезення капіталів відбувається у будь-яку державу світу, що залучає її до єдиного фінансового простору. Крім того, сьогодні країни можуть бути одночасно експортерами та імпортерами капіталу у певні галузі національного народного господарства. Цей етап фактично є глобалізацією міжнародного руху капіталу та міжнародних фінансових потоків.

З точки зору забезпечення фінансової стійкості банківських систем, особливий інтерес представляє саме останній етап, з погляду на те, що, з одного боку, саме в ньому з'являються традиційні принципи та інструменти сучасного ведення банківської діяльності (платіжні системи, електронні засоби обслуговування клієнтів тощо), а з іншого – в ньому поступово розширюється сфера та геополітична спрямованість міжнародного руху капіталу через появу нових банківських систем (прикладом є країни постсоціалістичного табору) та вдосконалення вже наявних (країни Африки) [2, с. 326].

Внаслідок того, що рух капіталів відбувається на певних умовах та у певній валюті, промислово розвинені країни отримують можливість покриття певних проявів фінансової нестабільності (підвищення темпів інфляції, незбалансованість грошової маси в економіці тощо) за рахунок часткового перекладання їх на банківські системи країн-експортерів, що зумовлює виникнення економічних дисбалансів у них та додаткового попиту на іноземні інвестиції, тобто виникнення боргової ями для експортерів. При розгляді необхідності залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів, уряд країни разом із центральним банком повинен проаналізувати фінансово-економічні наслідки, що можуть виникнути в економіці держави внаслідок впливу іноземних інвесторів через вкладений ними капітал. У результаті проведення прямих іноземних інвестицій у фінансовий сектор країни великими фінансовими групами та банками, в країні-імпортері з'являються філії вказаних материнських фінансово-кредитних установ, як правило, у вигляді відділень, представництв, асоційованих та дочірніх банків [3, с. 28].

Досліджуючи вплив міжнародного руху капіталу на банківську систему України, слід підкреслити, що поступово частка іноземного капіталу у статутному капіталі вітчизняних банків (яка, за даними НБУ, на 1 півріччя 2011 р. сягає 39,9%) підвищується, а кількість банків з іноземним капіталом та 100% іноземним капіталом поступово зростає (рис. 1).

За даними 1 півріччя 2011 р., частка іноземного капіталу щодо початку року скоротилася на 0,7% (із 40,6% до 39,9% відповідно), проте за підсумками 2009 р. вона становила 35,8%, тому з високою долею вірогідності можна зазначити, що за підсумками 2011 р. частка іноземного капіталу також під-

вищиться. Показовим також є факт скорочення кількості банків з іноземним капіталом у другому півріччі 2011 р. щодо початку 2011 р. на 1 одиницю (із 55 од. до 54 од.), проте таке скорочення відбулось за рахунок банків лише із присутнім іноземним капіталом, кількість банків із 100% іноземним капіталом не змінилась і становить за підсумками двох кварталів 20 од.

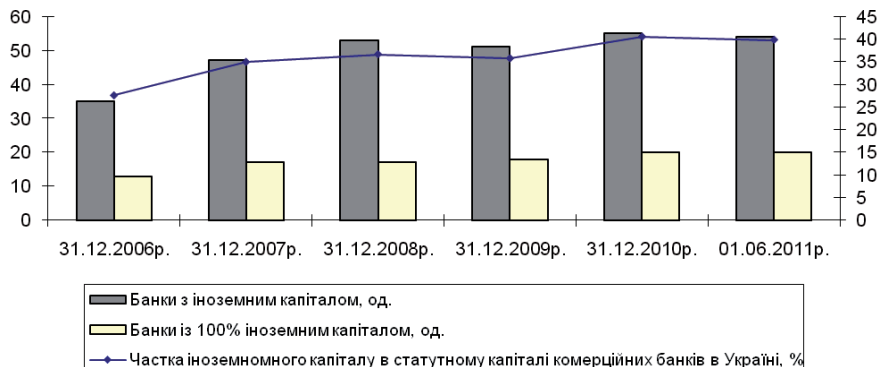

Рис. 1. Динаміка присутності іноземного капіталу в українській банківській системі

Досить цікавим питанням при розгляді структури іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків є резидентність цього капіталу та частка відповідних країн у ньому (табл. 1). Виходячи із даних табл. 1, слід зазначити про зростаючу роль російського капіталу в українських банках, оскільки кількість таких банків збільшується як за рахунок відкриття дочірніх банків, так і шляхом викупу контрольних пакетів акцій уже діючих банків. Варто також сказати про поступове нарощування істотної участі російських фінансово-промислових груп у банках, де був введений російський капітал.

*Таблиця 1
Резидентність іноземного капіталу в структурі капіталу комерційних банків в Україні*

№ з/п	Назва банку	Власники істотної участі	Участь у статутному капіталі, %*		Резидентність інвесторів
			пряма	опосередкована	
1.	ПАТ "БАНК РЕНЕСАНС КАПІТАЛ"	СКМ ФАЙНЕНШЛ ОВЕРСІЗ ЛІМІТЕД (SCM FINANCIAL OVERSEAS LIMITED)	100,0000	0,0000	Кіпр

2.	ПАТ “Альфа- Банк”	“Ей-Бі-Ейч Юкрейн Лімітед”	80,1013	0,0000	Кіпр
		Відкрите акціонерне то- вариство “Альфа-Банк”	19,8986	0,0000	Російська Федерація
3.	ПАТ “ВТБ Банк”	Банк ВТБ (Відкрите акціонерне товариство)	99,9737	0,0000	Російська Федерація
4.	ПАТ “ДО- ЧІРНИЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ”	Відкрите Акціонерне Товариство “СБЕРБАНК РОСІЇ”	100,0000	0,0000	Російська Федерація
5.	ПАТ “БМ Банк”	Акціонерний комерційний банк “Банк Москви” (ВАТ)	99,9300	0,0700	Російська Федерація
6.	ПАТ “ЕНЕРГО- БАНК”	Закрите акціонерне товариство “Національна Резервна Корпорація”	97,0971	2,3128	Російська Федерація
7.	ПАТ “Банк Петроком- мерц-Укра- їна”	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк “Петрокоммерц”	90,0616	0,0000	Російська Федерація
8.	ПАТ “Банк Руский Стандарт”	Закрите акціонерне то- вариство “Банк Руский Стандарт”	100,0000	0,0000	Російська Федерація
9.	ПАТ “АКЦІО- НЕРНИЙ БАНК “РАДАБАНК”	Общество с ограничен- ной ответственностью Финансовая группа “Вэб-инвест”	90,0000	0,0000	Російська Федерація
10.	ПАТ “Райф- файзен Банк Аваль”	Райффайзен Інтернаціональ Банк- Холдінг АГ	96,1800	0,0000	Австрія
11.	ПАТ “Ерсте Банк”	EGB Seps Holding GmbH/ I. Джи. Бі Сепс Холдінг ГмБХ	99,9999	0,0000	Австрія

12.	ПАТ "ФОЛЬ- КСБАНК"	Volksbank International AG(Фольксбанк Інтернаціональ АГ)	99,9127	0,0000	Австрія
13.	ПАТ "Укр- Сиббанк"	BNP Paribas S. A.	99,9995	0,0000	Франція
14.	ПАТ "Уні- Кредит Банк"	Банк Польська Каса Опіки Акціонерне това- риство	100,0000	0,0000	Польща
15.	ПАТ "ПРАВЕКС- БАНК"	ІНТЕЗА САНПАО- ЛО СПА (INTESA SANPAOLO SPA)	100,0000	0,0000	Італія
16.	ПАТ "ОТП Банк"	ВАТ "Центральна Ощад- на Каса і Комерційний Банк"	100	0,0000	Угорщина
17.	ПАТ "Комер- ційний банк "НАДРА"	NOVARTIK TRADING LIMITED	60,9967	0,0000	Кіпр
		MANMADE ENTERPRISES LIMITED	30,7406	0,0000	
18.	ПАТ "ФО- РУМ"	Коммерцбанк Холдинг АГ	94,5219	0,0000	Німеч- чина
	ПАТ "Свед- банк"	Swedbank AB (publ)	99,9998	0,0000	Швеція

Крім того, досить значний вплив на банківську систему України здійснюють також австрійський та кіпрський капітали. Австрійський капітал найбільш яскраво представлений одним із найбільших українських банків ВАТ "Райффайзен Банк Аваль", що посідає стабільно перші місця в 1 групі офіційного рейтингу НБУ. Це означає значний вплив цього капіталу не тільки на ринок фінансово-кредитних послуг України, але і на фінансову стійкість банківської системи. Хоча частка кіпрського капіталу також зростає, проте за аналізом експертів, кіпрський капітал у свої більшості є офшорним, при чому його можна охарактеризувати українським походженням.

Основні позитивні та негативні прояви збільшення присутності іноземного капіталу в Україні в контексті його впливу на фінансову стійкість банківської системи представлені на рис. 2.

Прояви впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи України

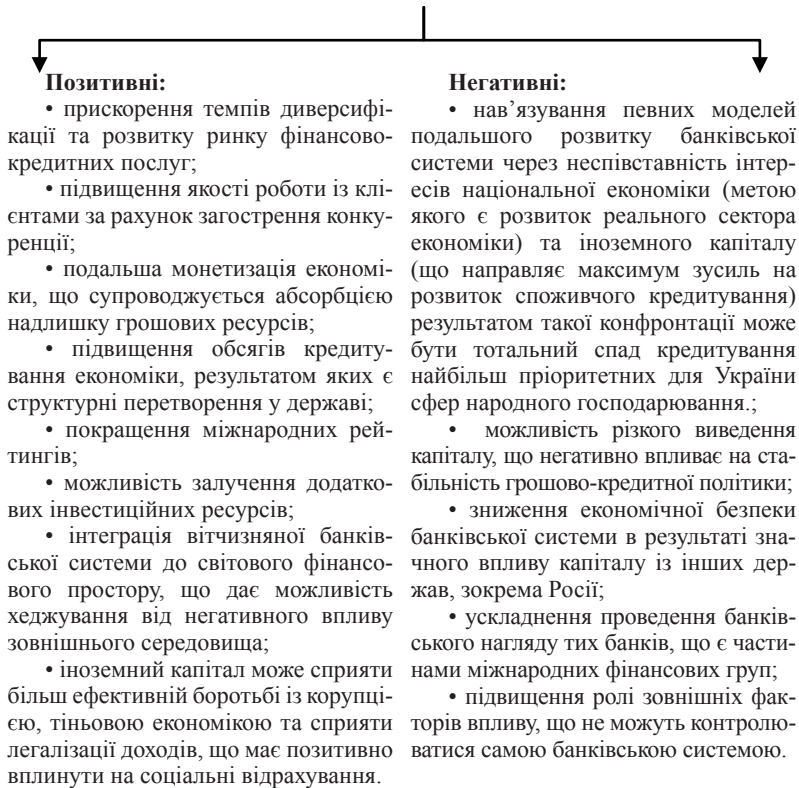

Рис. 2. Основні прояви впливу іноземного капіталу на фінансову стійкість банківської системи України [4, с. 32; 5, с. 245]

Таким чином, вплив іноземного капіталу на фінансову стійкість банківських систем значний, а тому підвищення його ролі в економіці має повною мірою відповідати економічним інтересам країни та узгоджуватися із станом як внутрішньодержавного економічного середовища, так і світовим фінансово-економічним реаліям.

Висновки. Світова фінансова архітектура не може існувати без стабільних та розвинених фінансових інститутів, оскільки основним принципом світової фінансової системи є організація та регулювання міжнародних грошових відносин, що закріплюються міждержавними угодами та національним законодавством. Варто також зазначити про зростаючу роль ринку іноземних валют, що стає наслідком об'єднання все більшої кіль-

кості національних грошових систем та, відповідно, наростання обсягів та глибини зовнішньоекономічних відносин банківських систем. У цьому контексті необхідно вказати, що особливістю функціонування цього ринку є обслуговування різних за ступенем державного регулювання національних валют, при цьому визначаються вільноконвертовані, неконвертовані валюти та валюти часткової конвертованості. Саме в цьому полягає основний вплив світової фінансової архітектури на фінансову стійкість національних банківських систем – тобто інтегруючись у світовий фінансовий простір, банківські системи втрачають свою автономність і починають все більше залежати від світових економічних процесів.

Література:

1. Ильясов С. М. Устойчивость банковской системы: механизмы управления, региональные особенности : [текст] / С. М. Ильясов С. М. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 345 с.
2. Фетисов Г. Г. Устойчивость банковской системы и методология ее оценки : [текст] / Г. Г. Фетисов. – М. : Экономика, 2003. – 497 с.
3. Уразова С. А. Устойчивость банковской системы: теоретические и методологические аспекты : [текст] / С. А. Уразова // Финансовые исследования. 2006. – № 12. – С. 26-32.
4. Козьменко С. Н. Финансовая глобализация и перспективы банковских структур / С. Н. Козьменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Збірник наукових праць. – Т. 6. – Суми, 2002. – С. 29-38.
5. Леонов С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України : монографія / С. В. Леонов. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 375 с.